

Tørvandi innlit?

Ein spurningur, sum hevur verið nógv frammi í seinastuni í sambandi við tær báðar bankakreppurnar, eru møguleikarnir at fáa innlit í viðurskiptini. Tað visir seg, at hvørki okkara fremstu búskaparfrøðingar, okkara leiðandi politikarar ella fyrri tann fjølmiðlamir eru førir fyri at svara so avgerandi spurningum sum, hvat hendir, um eitt nú Sjóvinnubankin lat aftur med alla.

HETTA kann tykjast sera lægið fyri ikki at siga óhugnaligt, tá vit um somu tíð taka avgerðir um milliónir fyri ikki at siga milliardir av krónum, sum so ella so koma at skuldarbinda serstakliga komandi ættarlið.

NÓGV hevur verið sagt fyri og ímóti hesi seinastu avtaluni millum landsstýrið og stjórnina. Landsstýrið og serstakliga lögmaður hava fingið bæði rós og ris fyri hesa avtalu. Og sama kann sigast um donsku stjórnina. Meðan nøkur siga, at henda avtalan var tað frægasta, sum fáast kundi burtur úr, so siga onnur, at avtalan er ein vanlukka og bert ein dropi í havinum. Hon ger

hvørki til ella frá, í besta føri útsetir hon pinuna vilja summi vera við.

SPURNINGURIN er so, hvørjum tú skal trúgva, tá tú situr við einum varhuga av, at bæði embættismenn, politikarar og fjølmiðlar tørva veruliga upp lýsingar fyri at kunna fáa eina nóg greiða og neyva mynd av støðuni! Er tað so, at álvarsligar og stórar avgerðir, sum fáa sera víttfevnandi avleiðingar fyri okkum og ikki minst komandi ættarlið, verða tiknar á tingi, í landsstýrið, á fólkatingi og aðrastaðni við - sum byggja á tørvandi innlit og upplýsingar?

UNDIR tingviðgerðini leygardagin av umrødda sáttmála varð nomið við spurningin, hvørjar avleiðingar eitt bankakrakk hevði fingið fyri alt samfelagið. Flestu tingmenn vóru samdir um, at hetta vildi fingið sera álvarslika og kaotiskar avleiðingar, men einki ítøkiligt um hvørjar. Framsøgumaður tjóðveldisflokksins skjeyt upp, at figgarnevndini, nú hon skuldi til at viðgera málið, setti ein skjóttarbeiðandi bólk, sum kundi koma við eina frágreiðing um júst umrøddu avleiðingar. Hetta er sjálvandi nakað, sum vit øll kunnu taka undir við, spurningurin er so bara, um hetta ikki átti at verið gjørt fyri langari

tíð síðani!

SUM støðan er vorðin og út frá teimum upplýsingum, sum eru tøk, so er neyv-an nakað annað at velja í enn at góðtaka avtaluna. Hóast ein kann bera ótta fyri, hvussu støðan fer at siggja út seinni í ár, so bendir alt á, at vit kunnu litið annað gera enn at góðtaka umrøddu avtalu. Onkur vil siga, at vit eiga at vera hjartans fegin um, at danir eru so "large", at teir vilja læna okkum pengar, sum teir ikki við vissu vita, at teir fáa aftur.

MEN tann stóri spurningur, sum bæði landsstýri og lögting nú mugu til at viðgera er, hvat so! Tað var eisini henda spurningin, sum Atli Dam, fólkatingsmaður prioriteraði hægst í síni røðu á fólkatingi í farnu viku, tá hann heitti á forsætisráðharran um at fáa samráðingar við danir um eina meira nágreiniliga og langtøkkandi loysn upp á trupulleikarnar í Føroyum. Hesum jattaði forsætismálaráðharrin og tað er tí nú, at bæði samgonga og andstøða á tingi mugu bróta upp um armar og saman finna fram til, hvat er neyðugt at gera av tiltøkum í framtíðini fyri at tryggja komandi ættarliðum eina liviliga tilveru á hesum klettum.

TAÐ eru bæði politikarar, bankastjórar og samfelagsfrøðingar, sum hava víst á tørvin á eini endurreisingarætlan, har føroyingar og danir finna fram til, hvussu vit frægast sleppa burtur úr tí haftinum, sum uttanlandaskuldin er vorðin. Sjálvandi eru tað vit sjálvi, sum skulu til at bera okkara stóra part av hesi skuld, men sum partur av ríkinum, hava vit eisini rættindi og danir somuleiðis skyldur mótevnis okkum. Tí visir tað seg, at tær báðar innspræningarnar í Sjóvinnubankan og annars í samfelagið sum so ikki eru nóg mikið, so mugu vit til at finna eina langtíðarloysn, sum bæði danir og føroyingar kunnu vera fegnir um.

VIT seta tí okkara álit á tær samráðingar, sum í næstum skulu vera millum føroyskar politikarar og donsku stjórnina um framtíð okkara og framtíðar samstarvið við Danmark. Her halda vit eisini, at tað hevði verið rætt, um politiska andstøðan á tingi eisini varð umboðað í slíkum samráðingum. Tað er upp á tíðina, at andstøðin ikki bert verður tikin við upp á ráð, men at hon so sanniliga eisini sleppur ella verður tvingað til at kenna ábyrgd.

Frank Davidsen, tingmaður við peningastovnarnar:

Berið tykkum skilagott at

- og lækkið útlánsrentuna

Frank Davidsen, tingmaður skivar

Mótevnis nógvum øðrum londum, sum skatta vinning av rentu sum beinleiðis inn-tøku, hava vit her á landi havt eina skipan, har 1/2% av innistandandi er tikið í skatti.

Umroknað vit tað tilsva-randi, soleiðis at tað ístaðin fyri varð tikið av sjálvari rentuni av innistandandi í peningastovnunum, so vildi tað verið 7%. Sostatt var tað ein hækking uppá tvey prosent, tá útrokning-arháturin var broyttur og gjaldið sett til 9%.

Hetta hendi í byrjanini av 1991.

Eingin sum helst ivi er um, at henda skipan hevur verið sera góð í og við at tað hevur havt eina sera posi-tiva ávirkan á líkviditets-støðuna hjá peningastov-

unum.

Hesir hava hervið økt um tvey vinfulgu og privatu út-lánini, sum hevur havt økt virksemi í samfelagum við ser.

Tað er eingin loyna, atnóg av teimum vinnu-ligu útlánunum, sum peningastovnamir hava jattað, í stóran mun hava havt landskassaveðhald, soleiðis at teir í flestu førum hava verið tryggjaðir ímóti

tapi.

Tað er heldur eingin ivi um, at okkara rentufrádráttarskipan hevur givið bank-unum ein eyka líkviditet, samstundis sum teir hava givið lántakarunum eina kenslu av, at teir orsakað hesi skipan kundu upptaka lán, sum flestu lántakarar ongan møguleika høvdu fyri at afturgjalda.

Tað verður ofta sagt, at eingin skipan, sosial ella ei, hvussu vælmeint og væl-fyriskipað hon enn so er, er gjørd enn, sum ikki uppá ein ella annan hátt verður mis-nýtt, soleiðis eisini okkara rentufrádráttarskipan.

Henda skipan, sum var ætlað sum ein stuðul yvir skattin, til tvey í skuldu seta fót undiregið borð, varð við tíðini so misnýtt og úthalað, at tað bert snúði seg um tíð, so var grundarlagið tikið undan rentufrádráttarskip-anini.

Tá ein hevur tikið hesi viðurskipti fram, ikki í negativum týðningi, men bert fyri at vísa á skeiv-leik-arnar og ta vaksandi rentu-spekulatióin, so hevur tað ikki kortað upp á ábreiðsl-ur. Ein hevur verið skírdur fyri bæði líkt og ólíkt, sam-stundis sum tað hevur verið afturvíst, ikki minst frá pen-ingastovnunum.

Hinvegin so kann ein ikki lasta peningastovnunum ella teimum, sum hava gjørt sær dælt av okkara rentu-frádráttarskipan, tí einki ó-lógligt hevur verið í tí at ein t.d. hevur havt eina millión innistandandi at upptikið eitt lán við trygd í hesi milli-ónini.

Men tá ein so setir lánið inn aftur í bankan, sam-stundis sum tú dregur 42% av rentuni av skattinum, so er tað meira ein spurningur um moral.

Seinastu vikurnar hevur landsstýrið biðað eftir út-spæli frá bankunum um eina møgulega rentulækk-ing av útlánsrentuni.

Hetta sær í ljósinum av tí sera truplu støðu, sethúsa-eigararnir eru komnir í or-sakað av at støðan á ar-beiðsmarknaðinum hevur verið alsamt versnandi við nógvum arbeiðsloysi.

Henda støðan saman við í so ríkiligum lánjáttanum frá bankunum hevur gjørt at tað er vónleyst hjá nógvum familjum at klára at svara hvørjum sít.

Sum fyrr sagt, so meti eg

tað vera spell, at útlánsrent-an ikki varð lækkað og sum hevur við sær eina hækking í rentuskattinum.

Vónandi koma peninga-stovnamir til eina aðra nið-urstöðu, tá ein tíð er frálið-in.

Frank Davidsen

Ókingin í privatum rentuútreiðslu samanber við óking í A og B inntøku.

Mill. kr.	1985	1986	1987	1988	1989
A-inntøka	3.429	3.829	4.101	4.644	4.849
B-inntøka	383	439	523	518	467
rentuútr. (42%)	126	142	183	232	249

1985 sett til 100	1985	1986	1987	1988	1989
A-inntøka	100	112	120	135	141
B-inntøka	100	114	136	135	122
Rentuútr.	100	113	145	184	197

Tal av persónum, ið hava privatar rentuútreiðslur (gongdin síðan 1987)

Rentur (i 1.000 kr.)	1987	1988	1989
Minni enn 100	16.745	17.281	17.262
100-200	484	872	1.022
200-300	33	69	85
300-400	8	17	21
400-500	2	7	6
Størri enn 500	5	8	10
Til samans	17.277	18.254	18.406

Ein kanning av teimum 120 persónum, ið hava meira enn 200.000 kr. í privatum rentuútreiðslum visir:

	Íalt 1000 kr.	Miðal 1000 kr.
Skattskyldug inntøka	36.019	300
Rentufrádráttur	37.270	311
Skattur (16%)	5.713	48